Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 5 МАРТ, 1988 ШУ. ★ № 28 (7531). ★ Мах 3 коп.

ТАХАН НОМЕРЕ:

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

3 марта хиннача заседане КПСС ЦК Политбюро дийцар СССР паччахьалкхен предприятех (объединенех) дола Закон чІоагІденначул тІехьагІа предприятеша бечa балха дешаш. Белгалдаьккхар экономически реформас хьалхара гІа боаккхаше, дуккхача къахьегама коллективаша болх хьинарегІа беш хилар. Лакхлу къахьегамхой инициативей хІама хьадара тІакхувлгеи. ШерагІа пайда эц боахам лелабара экономически методех. Боахама йиззача расчетага довларо гІо дир укх шера хьалхарча шин бетта план толаме кхоачашъяра.

Цунца цхьана заседане белгалдаьккхар планировани ечара предприятей лоархІам лакхбараи цар болх потребителаша дІадехараштa тІаберзабараи йола КПСС ЦК июньски (1987 ш.) Пленума установкаш дуккхача моттигашкара кхоачашъянь ца хилар. Из хьахиннад доал дара бІарччача системага довлара башхалоний кІийлен тІа меттел, центре а моттигашка а гІулакх вІаштІехьдоаккхача духхьалара гІалаташ дувларах.

СССР Госплано ма доагІара кулгалданзар 1988 шера госзаказий системана, из бахьан долаш продукце ассортимент предприятеша шийи лоІаме харжара, партнераша договораш дара доазув оттадеча даьлар гІулакх. Предприятей инициатива дегІаухилга цІенхаштта юхаувз материально-технически Іалашо ечарча кхоачамбоацараша. СССР Госснабои цун моттигерча органашеи ледара кхоачашду хьалхашка латта декхараш. СССР Минфино меллашха эргабоакку моттигерча финансови органий болх. Предприятешта кредитно-расчетнии кассовии гІулакхаш ца деш моттигаш хилийтай банкаша. Дуккхача министерствашта ханзар шоай балха стиль а методаш а эргаяха, предприятешта кердача хьалашка болх беча, чура производственни боахама расчет юкъейоалаечa доагІаш дола практически новкъостал де.

СССР Госплана, министерствашта, ведомствашта, доал дара моттигерча органашта тІадиллад СССР пачхьалкхен предприятех (объединенех) дола Закон цІенхаштта кхоачашде, предприятей инициативеи уж шоай лоІаме хулгеи дегІадоаладара, хозрасчетни гІулакхаш шерра юкъедоаладара, пачхьалкхени къахьегама коллективайи хьашташ цхьана лархІара хиланза дардоаца хьалаш хьахилийта.

Политбюрос моттигашкара партийни органаш декхарийла йир доал дара административно - командни методаш дІаяха, эггара хьалха къахьегама коллективашца, общественни организацешца чІоагІало а лувцаш, экономикана кулгалдара политически методашка майра йовла.

Заседане дийцар юккъереи кІезигагІеи гаьна йолха ракеташ дІаяхарах СССР-ан США-неи юкъе долча договорацa бувзабенна инспекционни болх вІаштІехьбаккхареи кхоачашбареи хьакъехьара гІулакхаш. Договор чІоагІдаьчул тІехьагІа цу хьакъехьа шийна тІаийца декхараш кхоачашдара советски оагІув кийчъялара даькъера хьайда кхы цхьадола дешаш дийцар.

Политбюрос могайир А. А. Громыкос Венгерски Халкъа Республике яьча официальни доттагІала визита итогаш. Дика а хеташ белгалдаьккхар советско-венгерски цхьана леладеча гІулакхийи дунен халкъашта юкъерча политикан актуальни дешай хьакъехьа КПСС а ВСРП а, СССР а ВНР а гІулакхаш цхьа никъ болаш хилар. Дог цІенеи дувцар новкъосташха вІаши кхетадареи хьале Будапеште хиннача вІашагІкхетараша а беседаша а дІахьекхар Советски Союзаи Венгренеи юкъерча доттагІала а массе оагІорахьа цхьана къахьегара а гІулакхаш динамични дегІакхувла безам болга. Белгалдаьккхад, СССР-ерча перестройка процессеи социалистически Венгре де лерхІарийи гІулакх цаІ хиларо советско - венгерски бувзамаш мамогга дегІадоаладара керда хьалаш хьаделлаш хилар.

КПСС ЦК Политбюрос Коммунистически партеи Советски пачхьалкхени чурча а арахьарча а политика кхы цхьадолча дешай хьакъехьара решенеш тІаийцар.

Яхьа дневник

ЛаьрхІар кхоачашду

Доккхий толамаш доахаш дІадоладаьд керда шу Урус-Мартановски района Мичурина цІерагІча совхоза хьайбаш леладараша. Цунна тешалдеш да январь бетта хьокхамаш. ХІара беттача Іатагара 195 килограмм яккха карагІдаьннад укхаза. Соахкара шу укх ханаца дистача 25 килограмм дукхагІа я из. ХІаьта квартальни план 230 центнер йолаш, цхьан бетта дІаеннай 343 центнер.

Боахаме хьалхале лелаеш я № 2 йола шурий - товарни ферма коллектив. Шура яккхара гІулакх тоадеш, социалистически яхье хьинаре дакъа лоацаш я СССР Лакхехьарча Совета депутат, коммунист Багуева Зайда. Январь бетта хІара Іаттагара цо яьккхай 362 килограмм шура. Иштта шоай декхараш тІехкхоачашдеш хьабоагІачарех ба Адуева Тамара, Юсупова Мадина.

Совхоза кулгалхоша йоккха терко яьй дояркай бытовой хьалаш доагІача боараме хургдолаш. Ферме я хоза тоаяь ЦІе уголок, бытовка, столови. СалоІача хана цар бокъо хул радиога ладувгІа, керда газети журналаши деша.

Деша дай бац

«Грозненский» совхоза шурий комплексана а шурий-товарни фермашта а дІатІадолхача наькъашка каст-каста го йиш я чанах, силосах етта машинаш. Уж йоагІа Черсий-Балкхарой е Къулбаседа - ХІирий республикашкара. Мишта нийсденнад цу гаьнарча моттигашка а ухаш доакъар кхахьа деза хьал?

Соахка вай республикера колхозаши совхозаши хІара хьайбана 21 доакъара единица Іалашъяра тІехьа къовсам лоаттабеш йолча хана, ког хийцца, цхьацца бахьанаш доахаш, баьгІар укхазара кулгалхойи болхлойи Юххера а чот техача гучадаьлар, укхаза хьайбана еррига а 9.1 доакъара единица мара Іалашъянь ца хилар.

Цунга хьежжа дар дІадахача шерара хьокхамаш а. Социалистически декхараш кхоачаш ца дара меттел, гаьнна кхоачашъянзар укхаза шура яккхареи из пачхьалкхенга йохкареи план. Къаьстта юхатеттар совхоза хьайбаш леладерий болх Ш. Шамсадовеи А. Гадуевеи кулгалдеча шурий - товарни фермай коллективаша.

Эсала дІадоладаьд ер шу а. Укх деношка хІара беттача Іаттагара йоаккхар 4—5 килограмм шура мара яц.

ПЕРЕСТРОЙКЕ ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

Механически цехера Могушкова Жабраьила Іайшата кулгалду бригада Назранерча ГІ. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» заводе эггара дикагІчарех цаІ лоархІаш я. Цхьа ди дІадахийтац цо смении нормаш 20—25 процент тІехкхоачаш ца еш, хІаьта хьаеш йола продукци даим а лакха дикал йолаш хул, лакха я бригада хІара члена къахьегама овсарле. Цхьа саг вац барттайнача коллективе ший гІулакхах дог ца лазаш, декхараш талмастта кхоачашдеш, уллув латтачун йоакхо ца еш. Новкъоста эшшача метте гІо де кийча ва хІаравар. Цудухьа, госприемка юкъе а йоалаяь, завода коллектив халача хьалашка нийсъенна хиннаяле а, цхьаккха тайпа брак, сакхат доацаш хул Іайшата кулгалдеча токараша хьадер.

Кердачоа, хьалхалаттачоа даим а тІакхувш оамал я цун бригадерча хІаране. Иштта, доккхий социалистически декхараш тІа а эцаш, заводе эггара хьалхарчарца хьаллаьцар револьверщикаша Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача денга шийтталагІча пятилетка хьалхарча шин шера план кхоачашъяра вай мехка хьалха латтача коллективаша дІайолаяь пайдане инициатива. Цу лоархІамеча гІулакха цар оарцагІъяьхар ерригa шоай таронаш, бизза пайда ийцар кхоачамехи производственни мощностехи. Кхы тІа а чІоагІйир къахьегама дисциплина, хІаране бехктокхам лакхбир, шеррагІа йоаржайир социалистически яхь, дикагІа шоай къахьегам вІаштІехь а баьккха бизза пайда ийбир балха ханах. Из иштта вІаштІехьдаккхар бахьан долаш шоай деша дай хила аьттув а баьлар револьверщикий.

Цу дерригнена лостам беннар, хьинарeча къахьегама ший бригада оарцагІъяьккхар я коллектива кулгалхо Могушкова Іайшат. Цун низ дІакхаьчаб ший бригада членаш цхьан цІен дезал санна барт болаш вІаши кхотабе, хьалхашка латта доккхий декхараш кхетадеш хургболa хьалаш вІаштІехьдаха.

Коммунист Могушкова Іайшат дика бригадир, кагирхой хьехамча, лакха говзал йола болхло хиларал совгІа хьинаре дакъа лоацаш я общественни вахаре а. Цеха коммунисташа боккха тешам а бенна хержай из цехови партийни организаце секретаралла. Парте дош наьха дегашка дужийташ дувц цо бригада членашца а бІарччача цехе къахьегаш барашца а. Ше дувцачох уж дІакхетабе, хьалхашка латта доккхий декхараш кхоачашдара оарцагІбаха дика кайоал Іайшата, хІаьта цунца цхьана доагІар цІенхаштта хьадех хІаранегара. Нахаца безаме, аьсала я, цудухьа заводе лоархІаш, сий деш саг я І. Могушкова. Цун сурт доал завода сийлен Улга тІа.

— Бригада толам а нийсденна кхоачамбоацар а, вайна ховш ма хиллара, нахах тийша да. Цу хьакъехьа ираз долаш саг хет сона сайх, хІана аьлча соца цхьана къахьегаш бола нах хьинар долаш, хІаране бехктокхам кхетабеш, шоай балхах дог лазаш, харцо ца ловш, доагІар духхьал дІаоалаш бола дика специалисташ ба, цудухьа атта да сона царна кулгалде а эшар хьадеха а. Царех къаьстта белгалбаха лов сона Шадыжева Хадишат, Пугоева Лемка, Оздоева Лида, Тимурзиева Тамара, Борова РаІашат, кхы бараш,—яхаш дувц І. Могушкова ший бригадерча болхлоех. — Уж ба дикача къахьегама коллектив оарцагІйоахараш, массадолча гІулакхашта лостам лураш.

А. СУРХОЕВ.

СУРТА ТІА: хьалха латтача бригада кулгалхо, коммунист І. Могушкова.

Автора сурт.

Нов. П. У. Ужахована Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота ялара дола

НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дуккхача шерашка хьатІакхувш йолча тІехьенна коммунистически кхетам луш беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Ужахова** Іумарий ПаьтІамата — № 15 йолча школа - интерната химе хьехархочоа, гор. Грозный.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета *Президиума секретарь* **С. КОЖУХОВСКИЙ.**

Гор. Грозный.
1988 шера 4 марта.

●

Нов. Л. В. Рагозинана Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота ялара дола

НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дуккхача шерашка унахцІено лораяра органашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Рагозина** Лидия Владимировнана — республикански туберкулезни больница кертерча лора.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

Гор. Грозный.
1988 шера 4 марта.

РЕЙД

ХУВЦАМАШ ГІАДВУГАШ ДАЛЕ А...

ЮртбоахамаtематикагІа йола газеташ тІара март беттара материалаш дукхагІча даькъе уж техника тоаяра, удобренешца лаьтта хьаьндара, дІадувш дола ги кийчдара хетаяь хул. Цкъаза «Оарц дала, оатхалаш, удобренеш, ги тоъац, говза специалисташ бац, новкъостал де», — яхаш ба цар чулоацам. ТІаккха мишта латт уж гІулакхаш хІанз, боахама расчети бригадний дезалеи подряд вай вахара шерра юкъеенача хана? Шоаш шоашта финансировани яргеи самоокупаемостагеи бовларо тохабалийтабий колхозий а совхозийи кулгалхой, специалисташ, болхлой? Цу хаттара жоп дала дагахьа Назрановски районa цхьадолча боахамашка хилар «Сердало» рейдови бригада.

Дукха нах бар «Назрановский» совхоза керттерча агронома К. Бекмурзиева кабинете. Тайп-тайпара каьхаташ бе доахкаш, цхьацца хаттараш долаш баьхкабар уж укхаза. Каст-каста хоз кхашка удобренеш товсарах дола къамаьлаш. Боахама къахьегамхоша массехк ди хьалха чакхдаьккхад гурахьа дувча ялатаи люцернаи подкормка елга. ХІанз кхашка органика дІаозаш ба уж. ХІанзле а тІехкхоачашдаьд цу даькъера шера хьалхарча квартала декхараш. Планах 15 эзар тонн йолаш кхашка дІадихьад 25330 тонн кхо. Цох кхоалагІа дакъа — совхозо ший низаца.

— ЧІоагІа накъаьннай из деча оаха тоаяь араьяха тракторaш, — яхаш дувц цу боахама мехмастерске заведующе, къахьегама ветерана Евлоев Мухьмада. — ДІадахача шера тІеххьарча кварталеи укх шера хьалхарча шин беттеи кийчон мугІаре дІаэттай тайп-тайпарча маркех йола 64 трактор. Кхы а йиъ хІанз-хІанз арайла езаш а я.

Фу даьд совхозе техникана яь ремонт хила еззача тайпара я е яц хьажара? Цу гІулакха лаьрххІа вІашагІъеллай укхаза виъ саг чувоагІа комисси. Тоаяьча техникага хьожача хана царех дІакхет из транспорт лелаеш вола тракторист а. Цу пхенне оттаяьча актана кІал кулг ца яздича, техника тоаяь яьнналга лархІац.

Дукха ха ялале ерригa йолаш йола тракторaш тоаяь баргба «Назрановский» совхоза ремонтникаш. Боахаме йола 27 комбайн тахан а тІехь балха араяла кийча я. БІаьстан-кхашкара балхаш де кийча да нохараш, макхаш, сеялкаш, культиватораш, кхыйола юртбоахама инвентарь.

— Из дерригa а наьха хьинаро даь хІама да, — йоах М. Евлоева. — Мел дукха оатхалаш яр ца тоъаш. Уж лохаш оаха го ца тоссаш моттиг йисаяц. Тха балхах цхьаккха дог лазаш бац «Агроснаба» кулгалхой. Цхьайола оатхалаш эшачул а совгІа хьаяхь, вожаш йоацаш хул. Йоккха дефицит я аккумуляторaш, чархаш, электрооборудовани. Пхиъ ялх ди даьккхар тоаяь яьннача трактораша М-10Г яха даьтта ца хиларах хьалсага а мехмастерскера араяха а йиш йоацаш латташ. ХІаьта механизатораш хьежа раьза бац, хьадаьчохи бухсоццаш хьахулачохи тийша да цар алапеш. Боахама расчето тахан де дезар кхоаненга даха бокъо лац.

Из уйла йолаш дар моториста М. Тохова, токара М. Газдиева даь къамаьлаш а. Шоай балха нийслуча халонех дувце а, цар керттера теркам тІабахийтар тахан вахаро вай обществана хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашделга наьха инициативах, цар хьинарах тийша долга.

Боахама расчето овлангара денз хийцай балхаца йола къахьегамхой уйлаш, совбаьккхаб наьха низ. динза даргдоацар сихха хьадара уж тІаберзабаьб. Цхьабакъда, из ала йиш яц цхьаболча кулгалхоех, керттерча специалистех. Дувцанза даргдоацаш да мехмастерске къахьегача наьха хьашташ талмастта кхоачашделгах, болхлой, йоакхо елга укхаза лохача боарам тІа хиларах. Лоха, баьде, шийла я мехмастерске помещени. Цхьайола йоккхий трактораш укхаза вІалла хьачуяха а тоае а йиш йолаш яц. ДукхагІдола балхаш кулгашца де дезаш да, деза мотораш тІара Іодахар а тІехь. ХІанз-хІанз харцарг ма бий, хатар хург ма дий, яхача дІакхаьчаб тхов. Дуккхача моттигашка гІортараш егІай, урагІа а лхорагІа а сома ардадика гІулакх цІаккха а дІакхаш йийттай. Иштта дар токарни цехе а, мотораш тоадеча а, мехмастерске заведующи вагІача кабинете а.

Иштта дуккхача наха болх беча барзкъа хувца, лувча моттиг яц. ХІаьта делкъийга мичахьа салоІ наха, аьнна, хаьттача, ала хІама доацаш висар М. Евлоев.

—Цхьацца хІама де гІерт тхо, — аьлар цо. — Кастта цу гІулакха лаьрххІа цІа а кийчдергда.

ХІана нийсбеннаб совхоза болхлой цу халача хьале? Соахка гурахьа чакхъяккха лаьрхІадар мехмастерской, цхьабакъда, гІишлонхой «тІах» аьнна ца хиларах гІулакх юкъагІдисар.

ШоллагІа тха адрес — «Маяк» яха совхоз. Цецдаьлар тхо цун йоккха йоацача мехмастерске чудаьлча. Цхьаь цаІ трактор яцар укхаза гуш. ВанагІа, вІалла ремонт дІайолаяьйий - те акхар»? — аьнна тхоайла бІарахьежар тхо.

— Цхьан комбайнагара дІанийкхача, ерригa техника кийчон мугІаре дІаоттаяьй оаха, — аьлар мехмастерске заведующи волча И. Дакиева. — Укх шера миссел дахадац тха. Из деча хьинаре къахьийгар совхоза берригача механизатораша, токара Д. Ялхароева, латор деш волча О. Тумгоева.

Техника баргал теха ца латташ, цахаддаш болх беш хиларо маякцашта аьттув беннаб дерригача гурахьа дувча ялаташта подкормка е, сомий бешамашкара балхаш чакхдаха. ПланагІа 2200 тонн мара йоацаш кхашка дІайихьай 4 эзар тонн совгІа органика. ТІехкхоачашдаьд минеральни удобренеш дІайоаржаяра декхараш. Уж дерригa балхаш, химикашкара новкъостал ца дехаш, шоаш даьд. Цо аьттув беннаб дукха рузкъа боахама кассе дита. ХІаьта шоаш шоашта финансировани яреи самоокупаемостеи хьалашка из мел лоархІаме да кхетаде доккха хьакъал эшац.

ДІадахача шерашка дІадувш дола ги хьакхахьа кхычахьара транспорт лохаш хулар совхоза кулгалхой. ХІанз из дераш боахама водителаш ба. Тхо цига долча дийнахьа машинаш дІае хьажкІаш я яхар.

«Экажевский» совхоза конторе кхачалехьа хьалха тхо сайцар Б. Аушева кулгалдеча доакъар кийчдеча хозрасчетни бригада техника латтача моттиге. Хоза лостам баь дар бригада ков.

— Тахан а тІехь доакъар тІадотта мегаргдолаш кийча я ерригa мажараш, — аьлар Б. Аушева. — Тоаяь, даьтта хьекха дІаоттаяьй косилкаш, йолхьингаш. Тахан хьайийцача санна болх беш я ерригa тракторaш.

ХІанзарчоа болх боацаш ба доакъар кийчдераш. ХІаьта а боахама расчето, подрядо хІама ца деш «багІийтац» уж. Совхоза кхашка удобренеш товсаш хиннаб уж. ХІанзле а цар араэзай 7400 тонн органика, планагІа 3 эзар тонн мара йоацача. Цо 100 эзар сом совхоза кассе а дитад.

Хьинаре къахьийгар органически удобренеш товсача трактористаша Т. Талдиева, Хь. Бекова, А. Картоева, И. Албогачиева. Къаьстта ала деза слесарах І. Тумгоевх. Ткъаь итт шу совгІа дІаденнад цо механизатора профессена. Бригадера ерригa техника цун хьинар долча кулгех чакхъяьннай.

Кхехкаш бар болх совхоза конторана гаьна йоацаш йоаллача мехмастерске а. ВорхІ трактор яр тоаеш латташ. Слесарашца цхьана укхаза къахьегаш бар трактористаш а. ХІанзле а тоаяь яьннай 53 трактор. 14 комбайн, ерригa а тІехьатосса инвентарь.

Цхьабакъда, совхозе техника тоаяра бокхха теркам тІабахийтабале а, дерригa дика да ала йиш йолаш дац. ХІанз а тоае йолаяьяц культстанаш.

Шеко яц, техника тоаяра даькъе хьалха хинна «лазараш» дІадоалаш латт районa боахамашкара. Из-м тамаш е езаш хІама а дац, перестройко хьалхадоаккх къаьнара оамалаш дІа а яьха, боахам кердача тайпара лелабелга. Цхьабакъда, новкъа дале а, къахьегача наьха йоаккхо еча, цар хьашташ кхоачащдеча лоадам боллаш хувцамаш хиннадац. Дагадохийта лов боахамий кулгалхошта экономикеи социальни политикеи яха дешаш парте цхьан юхе оттадаьлга.

С. ТУМГОЕВ,
Назрановски РАПО керттера инженер;

М. МУТАЛИЕВ,
М. КАРТОЕВ,
тха спец. корраш.

КПСС XIX Ерригсоюзни конференцена накъадолхаш

БОЛХ ТОАБАРА НАЬКЪАШ ЛЕХ

Художественни промыслай производственни объединенин боахама доал дара кердача хьалашка болх беш я ер шу дIадоладелча денз. Бакъда, цу формага ялара дуккха хьалха денз кийчо е йолайир укхаза. Цу балха юкъеэзар еррига службаш. Цига лоархIаме дакъа лаьцар ерригача идеологически активо. Из тема керттера яр объединене партбюро секретараца А. Хатуевца тха корреспондента хиннача къамаьла.

— Алхазур Ахмадович, сенгара дIадоладир оаша реформа хьалашка къахьегам вIаштIехьбаккхара кийчо елга?

— Эггара хьалха моттигерча промышленноста министерстве дешара курсаш чакхъяьхар объединене кулгалхошеи керттерча специалисташеи. Цул тIехьагIа хозрасчетеи самофинансированеи самоокупаемостеи хьалашка болх бара занятеш чакхъяьхар юкъерча звенон кулгалхоща, юххера а — болхлоща. Къаьстта дукха болх бир цу даькъе экономически дешашта волча директора заместителa Л. Назаренкос, планово-экономически отдела начальника А. Замяткинас, къахьегамеи алапеи отдела начальника А. Нарыкова, керттерча инженера В. Скородумова, художника Р. Исаева, кхычар.

Экономически а политически а дешара система, коммунистически къахьегама школа юкъейоалайир оаха. Цу лостамагIа лекцеш еша Грознерча вузий преподавателаш ихар тхо долча.

Конструктор - модельер Г. Николаева керте латтача агитколлективо дика дIаболабир коллектива юкъе беш бола агитмассови болх. ЧIоагIа теркам тIабодаш чакхйийлар КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева КПСС ЦК июньски (1987 ш.) Пленуме яьча докладах, СССР Лакхехьарча Совета ворхIлагIча сессех лаьца яь беседаш. Вайна ховш ма хилара, цига тIайийцар Паччахьалкхен предприятехи (объединенехи) дола Закон. Идеологически балха лостам тела, беседаш, лекцеш еша йизар са а.

— Уж беседаш, лекцеш, чакхйоахача хана объединене вахарца а боахамя мероприятешца а ювза йийза хург ма йий шун?

— Из ишттa дар. ХIана аьлча, кхычахьа санна сеца латтара явленеш тхо долча а йолаш ма ярий. Из бахьанце объединене дукха Iайнаяр *потребителo во хиларах дIа ца эцаш юхаяйта* продукци: петара цхаралаш, метташ тIа тувса кисеш, портьераш — миллионаш сомаш мах бола продукци.

— Брак хиннай-кх потребителашта дIакхахьийтар?

— Нийслора брак йолаш а. Бакъда, кхы цхьаькха бахьан а дар. Тха яр моллагIа йола производственни объединени мичай — художественни промыслай ма йий. Тха продукци кхычул эргаш я тайп-тайпара отделка — накат яь, догам даь хиларца. Цудухьа маьхаш а дар лакха. Из бахьанце тикашка дIа ца эцаш ядар дуккхагIа йола изделеш.

— Мишта вIаштIехьдоалар шун цу хьалашка дукхагIйола продукци маьхалъяккха?

— ДIа ца йода продукци юкъера дIайоаккхар, ассортимент хувцар, цунца цхьана болх юкъагIа а ца боаккхаш эргайоахар производство, цунна реконструкци йора. Масала, хьайнIллар вязальни участок. ХIанз тха джемпераш, йовлакхаш, шарфаш мах беча организацешка дукха ядац дIа ца эцаш. Термопластически изделеш арахецалга а юкъедоаладаьд оаха. Цу гIулакха Болгарски ТВЧ яха пластмассах хIамаш хьаю итт пресс оттайир. Массехк участке отходаш йоаца производство вIаштIехьъяьккхар оаха. Уж дерригa дика гIулакхаш дIадоладеш шоашкара хьинари маькарлои гойтар закройщицас Хаджиевас, хIамаш тегача Аушевс, стеклодува Судаковс, ОТК мастера Рекеца, столяра Харавтиде, кхыбараша.

Агитатораша, идеологически балха кхыча активисташа дешаца, хьокхамца наьха тешам болийтар боахама доалдара керда хьисап дуккхагIа пайда луш хиларах, цунах наха а Iаьдала а дукхагIа пайда боалаш хиларах. Иштта цар дIахайтар хIаране бехнтокхам лакха хиларга хьежжа мара пайда баргбоацалга, планови, договорни дисциплина хулга, смежникашца айхха бувзамаш оттаделга. Цу дерригача гIулакхаша гучаяьхар хьалха вIалла дага а ца хинна проблемаш, уж къоастаяра наькъаш белгалдаха вIаштIехьдаьлар. Масала, соахка Москве оптови ярмарка хиннача тха объединене специалисташа бувзамаш оттадир Юкъерча Азерча, Украинерча, СибарегIарча, Гаьнарча *Малхбоалерча предприятешца*. Цига гучадаьлар цхьабараштa тха кIувсаш, вокхарна петара цхаралаш, керамически изделеш езалга.

Тха объединене гIулакхаш бокъалгахьа доахача йоккха моттиг дIалоац наха юкъе беча политико-кхетама балхо. ХIаьта из болх практически гIулакхашца чIоагIбеш хилча цох дика пайда а боал. Укхаза сона цу даькъе белгалваккха ловра объединене керда директор М. Гуцериев. Ши шу кхоачаш дац из тхо долча вена. Таджикски ССР г. Душанбе художественни промыслай предприятешка болх баь опыт йолаш вар из. Цун опыт укхаза чIоагIа накъаьлар. Духхьал 1987 шу чакхдоалаш Эстоне яйгача промышленностаца договор дир оаха, цо тхона кайсарилг йола кIада лоаттадергдолаш. ХIаьта хIанз оаха цу кIадах халаташ хьаду. «Химволокно» яхача Курски объединенеца договор дир кIада лоаттадергдолаш. Духхьал укх шера тха вIаштIехьдаргда арахецача продукцех 60 процент яр кердаяккха. Из продукци маьхалъяьккхачул тIехьагIа миллион сом совгIа пайда тIабахьаргба тха объединенена цо.

— Ачхой-Мартановски филиалеи Дуба-Юртовски фабрикеи мишта латт шун гIулакхаш?

— Укхаза а кIезига халонаш нийсъеннаяц тхона, царех цхьаяраш хIанз а тIехьа йолаш я. Ачхой-Мартановски филиал къоаламашта эша дашаш арахецаш я. Дуккха брак йолаш хулар цар продукци, догоморни декхараш юкъагI доахар. Из дуккхагIча даькъе оборудовани лерттIа ца хиларах дар. ХIаьта филиала коа ядар дуккха мах бола станокаш. Моттигерча промышленноста министерства РСУ сагота яцар уж станокаш дIаоттаяра эша керда цех хьалъе. ТIаккха оаха лаьрхIар тхоай бригада вIашагIйолла. Из хозрасчета тIа, подряда тIа яьккхар. Массехк бутт баьлча объект эксплуатаце дIаелар, тIехдика продукци арахеца йолайир.

ХIаьта Дуба-Юртовски фабриках аьлча, укхазара гIулакхаш во лел. Цо арахеца топпара (керамически) изделеш зе дещ я. Ассортимент а тхоашкара хувца бокъо яц тха, лакхе латтача органаш из де тхона пурам а лац.

— Дикка уйла а йий, дерригa а диста а дисте, из дош къахьегама коллектива советага хIана дувцийтац оаш?

— Цу тайпара совет тха керттерча предприяте йолаш я, бакъда Дуба-Юртовски фабрика яц. Из оаха оахош хьахилийта кхоачамбоацар да, хIаьта дIадаккха а хьохьожаргда.

Вай беседа чакхйолаш са безам бар бIарчча хьанийцача объединене коллектива къахьегама, политически, моральни хьал лакха да, ала. Цо цIаькха а тешаву хозрасчета хьалашка тха коллективо дикагIа болх берг хиларах.

Къамаьл дIа яздавр А-Г. УГУРЧИЕВ.

МОСКОВСКИ ОБЛАСТЬ. ШоллагIча шера доалдара кердача хьалашка болх беш я технически кIадаш хьадеш йолча Дедовски производственни объединене коллектив. Хозрасчет эргаяьккха тоаяра дешаш хIанз цига болх мел бечар уйлашка а гIулакхашка а да. Болхлой, инженераш, гIулакхера нах тийшар къахьегама керда принципаш юкъекхувларо хIаранена дукха хIама лулгах. Иштта алапи а. Укх пятилетке дедовски текстильщикаша кхы болхлой хьатIа а ца эшаш, къахьегама овсарле лакхъяра, керда техника караерзаяра чотагIа 28 процент дукхагIа продукци арахеца лерхIаш ба. Технически кIадаш хьадеча натуральни хьоаса (боамби) химическичунца хувца лаьрхIаб. Боахама расчетагеи шоаш шоашта финансировани яргеи яларо объединени технически кхы тIа Iалашъяро, социально-экономически дегIакхувлара комплексни программа кхоачашъелга сихдаьд. ХIанз финансировани ю коллектива хьаяьккхача средстваех. ЛаьрхIад, 1995 шерале производстве болх беш бола хIара дезал квартираца Iалашбе.

СУРТА ТIА: лакха къахьегама овсарле йола керда прядильни машинаш латта участок.

ТАСС фотохроника.

ЛоархIаме къамаьл хилар

КПСС ЦК соцам тIа партийни боахама, профсоюзни, комсомольски органашта тIадиллад къахьегамхой политически экономически дешара систeме перестройка яра, занятей дикали царех хьахулари овлангара тоадара де дезараш кийчде а чакхдаха а.

Цудухьа боккха теркам тIабохийташ дIаболабир из болх ВЛКСМ Шалински райкомо. Деша бехнтокхам цIенхаштта бовзаш бар укхаза.

Комитето лаьрхIар дискуссионни клуб вIашгIйоллара гIулакх дIадоладе. Цу тайпара клуб эггара хьалха хьайнIллар Нохч-ГIалгIай шекар деча заводе. «Аргунводпром» производственни объединене керттерча предприятеи опытно - экспериментальни заводеи дешара из форма хержар.

Керттерча предприяте клуба хьалхара вIашагIкхетар хилар. Цун заседане вийхавар Л. Н. Толстоя цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета кафедра заведующи Р. Шамилев. «Монологагара — диалогага» яхаш яр клуба заседане тема. ХIанз укх сахьате чIоагIа лоархIаме дош дар цига дийцар: боахама доалдара керда методаши кагирхойи. Хозрасчетах дар деш хинна къамаьл. Дукха нах бацар дискуссионни клуба хьалхарча заседане гулбеннараш. Из-м тамаш е езаш а дацар, хIана аьлча, цхьанне доклад а еш вокхар ладувгIаш сагота, дукха пайда боацаш заседани чакхъяргья мотташ бар цига баьхкараш. Бакъда, укхаза иштта хиланзар. Хаьдда, аргументированни къамаьл дир: тахан предприяте латтача хьалах, продукцега дIадодар лохдарах, продукце дикал лакхъярах, экономически дешар юкъедоаладе дезарах, производства визза вола да болхло хиларах.

Докладчикага а ВЛКСМ райкома шоллагIча секретарга И. Хусанновга а гулбеннараша тийнна хаттараш дукха дар. Царех цхьадараш заняте темаца дувзаденна доацаш а. Масала, районерча кхачан тикашка хьаэца продукташ хIана яц. Шаьла, Аргуне базар тIа спекулянташ сел майра баьнна хIана лел? Милице болхлошта шаьра гуш ма дий цар леладер. Шамилеви Хусаннови цу хаттарашта «кIалхара» бувла гIерташ бацар. Цар гулбеннараш дIакхетаргболча хьисапе дIайийхьар беседа.

Юха а завода гIулакхех, производстве комсомольцаша лоацача даькъах хилар къамаьл.

30 шерага кхаьча болхлойи гIулакхера нахи укхаза дукха бац: — берригача нахах пхелагIа дакъа мара, ВЛКСМ членаш 120 саг ва. ХIаьта из а цунах лерттIа пайда эцаш хилча дика хIама карагIдаргдола боккха низ ба. Цхьабакъда, цар гIуллакхашта лостам луш саг вац.

Заводе дукха дус ца деш. Гаьнара саг варга хьежаш санна багIа кагирхойи комсомольцаши. Завода формовочни цеха болхлой ара болх бе безаш хул, тIоададаь барзкъа, спецовка йокъае, хувца моттиг яц. Укхаза кулгалхош тIара бехк дIабоаккхалга дац, хIаьта а вай дувцача деша корта цунах латтац. Духхьал тахан дискуссионни клубе дийца мича Iийнад из дош. Ши саг, кхо саг вIашагI мел кхийттача дувцаш ма латтий кхоачамбоацарех-м. ЧIоагIа раьза боацаш шоаш хилар хьагойтар мара кхы деш хIама дац кагирхоша, комсомольцаша, хIаьта шоай бокъонаши декхараши.

Духхьал отчет яьй алар дукха чакхъяланзар клуба хьалхара собрани. ЧIоагIа лоархIам болча дешаех сакъердаме боккха пайда боалаш къамаьл хилар укхаза. Боахама доал тоадарах, кхоми хьурмати дарах, продукци дикагIа хилийтарах дар дийцар. Теша мегаргволаш да клуба шоллагIча заседане дуккха а дукхагIа нах боагIаргболга, цига предприяте кулгалхой, партийни, профсоюзни организацешта керте латтараш хургболга. Бакъда, укх заседане шоаш биихабале а баьхкабацар уж. Партбюро секретарь-м енаяр, пхи минота яьгIа а яьгIа ара а яьнна йист ца хулаш дIаяхар...

Г. ИСАЕВ,
«Знамя коммунизма» яхача Шалински районни газета болхло.

ГИ ДИКА— ХЬУВКЪАМ ДИКА

ЦIаккха дицлац сона цIи хезача агронома, шозза Социалистически Къахьегама Турпала Т. Мальцева аьннар: «Дика хьувкъам хьалкхебар, кхаь хIамах тийша да: дIадувш долча гих, хаоттамах, ахархочун кулгех». ХьатIайоагIача бIаьстан е аххан хаоттамах дувца хIанз а хьалха да, цхьабакъда, дIадувш долча гих тахан ца дийцача далац.

Ховш да дIадаха шу Малгобекски района кхаш леладерашта аттачарех ца хинналга. Сатийса хьувкъам чуэца аьттув баланзар. Из иштта нийсдалара керттерча бахьанех цаI лархIа йиш я дIадийна ги дикача фух а ше дика а ца хилар. Цу даькъе гIалат далийтача интенсивни е индустриальни технологех вIалла дувца а хьашт дац.

ТIаккха фу даьд района агрономически служба соахка хиннар юха ца хилийтара. Ала йиш яц, из дош теркал ца деш дитад а хьалха санна хьанийсденна ги дIа а дийнна, таккхалча Iохайшаб, аьнна. Дика а ханнахьа а дIадийнад боахамаша гурахьа дувш дола кIа. Дукха ха йоаццаш даьча тохкамаша хьахьекхад, цун кхаш во хургдоацалга, дикача хьувкъамга дог даха мегаргдолга.

БIаьстан хьалхара дIайха деноош хьатIакхаьчача, дIабе болабергба кен. ПланагIа ялх бIаь цIентнер мара ца эшача, цун ги укхазарча боахамашка 640 центнер Iоадаьд хIаьта а белгал ца даьккхача далац, из деррига а кхоалагIча классагIа хилар. Бакъда, гороха ги эшачул тоъал дукхагIа да совхозашка. Цох 2240 центнер цхьоалагIчеи юхедисар шоллагIчеи классагIа да.

Укх шера шерде лаьрхIад районе хьажкIий кхаш. Эшаш долча 3050 центнера хьажкIий гих хIанз боахамашка 90 центнер мара дац. Малгобекски РАПО керттерча агронома П. Уманцева яхачогIа, юхедисар паччахьалкхен ресурсашкара хьаэца дезаргда. Кхы дикагIа латтац люцерна ги Iалашдара гIулакх а: 220 центнер эшаш да из. Суданка ги а эшачох кхоалагIа дакъа мара дац.

Карарча шера эггара хьалха дIаюврга районе коартолаш. Цар ги вIалла да а дац районерча боахамашка. ЛаьрхIа да из Калужски е Рязански областашкара эца. Укхаза хаттар отт: дикагIа дацар-те из лоалахарча Назрановски районера е Къулбаседа-ХIирий республикера ийцача. ТIаккха цох дIадодар дуккха кIезигагIа хургдар.

БIаьсти дIадувш дола ги кхычарел дикагIа Iоа а даьд, лела а ду М. Горьке цIерагIча совхоза къахьегамхоша. Из деча доккха дакъа юкъедихьад цу боахама керттерча агронома I. Фаргиева. Нагахьа санна СоагIапчара кхаш леладераш майрра бIаьстанна духьалбаха йиш йолаш бале, «Лучарен» ГI. Ахриева цIерагIчеи совхозашкара къахьегамхой ка эга езаш ба. Цу шинна боахаме эшаш да тайп-тайпарча культурай дукха ги, цу юкъе мукх а болаш.

Кхашка селлкаш араяла бутт совгIа ха мара йисаяц. Цудухьа ха ца йоаеш, дIаяхача гурахьа де аьттув ца баьннар чакхдаккха деза. ЦIаькха а цIаькха а хьажа беза агрономически служба болхлой хIанз боахамашка долаш дола ги малагIча хьале да, из дIаде мегаргдолаш да е дац. ХIаьта эшаш дола ги сихха Iалашдарал лоархIамегIа хIама хIанз кхы дац.

М. МУРАТОВ.

Оаха яздаьчун лерагIа

«КIайдар кIай хила деза» яхаш корта а болаш яр 1987 шера 15 декабре арадаьннача «Сердало» тIа кепатеха хинна критически материал. Цу тIа дувцар ший цаI мара воацача вешийца Кизаев Авалоца, из ший воша вац, яхаш, Очерхаджиева Тумас ков-карт къувсаш хиларах, Грознерча Октябрьски районни халкъа суде харц тешаш а оттабаь даь сесагах Магомадова Iайшетах ший нана я, аьнна, каьхат даккха цун вIаштIехьдаларах.

Судо яь решени нийса ца хиларах, Очерхаджиева Тума Кизаев Авалу наннас-даьна яь йиша хиларах дувцар материала тIа. Из деррига а гучадаьлар гIулакх ма дарра техкачул тIехьагIа. Иштта гучаяьлар Очерхаджиева Тумас вешийгара ков-карт даккхара лелаеш хинна харцо а. Из материал редакце Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча суде дIаяхьийтаяр. Октябрьски района халкъа судо яь нийса йоаца решени дIайоаккхарг хиларга догдоахаш. *Цу хьакъехьа хоам* кхаьчаб тхога укх деношка.

Цу тIа йоах: **«1987 шера 15 декабре «Сердало» тIа кепатехача материла тIа дийцар бакъ хиннад. Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча суда Президиума укх шера 19 феврале хиннача заседане соцамагIа 1987 шера 6 августе Октябрьски районни халкъа судо яь решени дIаяьккхай.»**

МОСКВА. Ялат, коартолаш, баьцадаараш, шура, дулх даккхара йолча технологически процессашта доалдара, юрта боахама продукци хьалкхееча лаьттана тувсача удобрене, гина дикалга хьажара хетаргахьа 400 тайпара прибораши автоматизаце средстваши эш. Юртбоахама лаьрхIача приборех пхелагIа дакъа (80 гаргга типех) «Агроприбор» НПО хьаэ. XII-ча пятилетке «Агроприбор» яхача НПО хьаергья ялатеи доакъареи белоки тIоадали тохкаш йола даймехка хьалхара инфракрасни анализатораш, универсальни лабораторни тIоадал тохкаш йола установка, иштта хелкъбоахаме лоархIаме йола кердача техника кхыйола изделещ. Уж промышленни арахецалга карадерзадича маьха еза йола импортни прибораш ийе езаргъяц, хIаьта цо паччахьалкхен средстваех итташ миллионаш сомаш кходе таро лургъя. Цул совгIа «Агропибор» яхача НПО дукха разработкаш СЭВ члений - мехкашка, дегIаухача паччахьалкхенашка экспортагIа дIаахийта йиш йолаш хургъя.

СУРТА ТIА: «Колос-2» тIоадал тохкар хьахьокх конструктора Жданникова Галинас. Из прибор ялата тIоадал тахкара лаьрхIа я.

А. ЖИГАЙЛОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Перестройка: фуд советски обществас тIа ца эцар

ЦИЛМАНХОЧОА ХЕТАР

Тахан советски общества къаьстта йола белгалонаш я дIахьалхашкаахара перспективаш оттаярца цхьана советски нах шоай Даймехка истори, къаьстта Октябрал тIехьагIара дар кIоаргга довза а кхетаде а, цун дIаяхача ханара урокаш Iомае гIертилга. Къаьстта из доагIа социализма ленински принципаш толхаяьи харцахьаьхан йолча, Сталина культаца ювзаеннача юкъа.

1987 шера КПСС ЦК Пленумашка а советски кулгалхой выступленешка а белгалдаьккхар, дукхха йола негативни явленеш, эггара хьалхарча аргIана доалдара командно - бюрократически методаш социализма «сеца латтача хьисапо», 30—40 шеращка общества организаце хьахиннача формай абсолютизаце, хьаяь хилар. Идеологически догмаша новкъарле йора керда строй дегIайоалаяра меттел, цох хетараш дика хилийтара а. Социализма цхьа цIена, ший тайпара йола, проблемни йоаца модель лехаш хиларо из яхаш а йоацаш, святой йолаш санна хетийтар, хIаьта деррига во мел дари телхараши алхха субъективни гIалаташцеи арахьарча влияницеи дувзар. Бакъда, социализма теори дина хьехам бац, хIаьта цун классикаш пайхамараш а бац. Социализма реалистически модель исторически опыта, вахарца кхетаме гIулакх леладара анализа кIийлеи тIа мара хьахила йиш яц.

ДЕФОРМАЦЕЙ БАХЬАНАШ

Социализма идея хьахиннай европейски культурана чухь. Принципага диллача социализма идеал — из посткапиталистически общества идеал я. Цо шийна чу ца лоацаш дита йиш яц буржуазни обществана карагIа мел даьннар, цунца къахьегам безаш хилар, сага ший бола мах, цун кортамукъа хилара бокъо, и. кх. а санна йола адамий общежите низкъала хьахинна башхалонаш а йолаш. Бакъда, социалистически революци котъяьлар буржуазни демократе школа чакхъяланза болча, Ленина яхачогIа, цивилизаце керттера таронаш ца хиннача мехка.

Керда строй чIоагIъяро шийца дера социальни хувцамийи индустриализацеи процесс вIашагIтохар санна дола социалистически революце ший тайпара дола гIулакх, вешта аьлча тIехьадисача халкъага экономика дунен боарамга доалаш гIа баккхийтар. Геттара йоккха хало тIаотташи цхьан штабе — паччахьалкхене деррига низаш геттара вIашагIтохаши баькха из боккха гIа баккханза баргбоацаши халои балеи беши тIаэттабар.

Производства еррига средстваш паччахьалкхенна караерзаяро автоматически хьедаш санна «Хиланза дарггдоацачунгара кортамукъаленга» воаккхаш никъ байтаргба яха утопически тешалге йолаш я социализма доктрина ше. Бакъда производства средстваш цIенъяь вIашагIтохара хьалхашка хьахилар паччахьалкхен аппарато вахара ерригача ресурсаш дIалоацаш йола кхераме монополизаци.

Iаьдала функцешта лоаттабу тIахьожам сага доалахьарча хIамана лоаттабу тIахьожам къестабе эттар, хIаьта производственни отношенеш политически регуляторашa дIачулаьцар. Иштта, цхьан оагIорахьара, геттара тIехьяьккха ерригача общественни отношенешта политизаци яро дIаяьккхар бокъонца йола политика, цхьаннеца шоай хьаштдар даргеи волюнтаризмагеи вокхар аполитичностагеи йигар из, вокх оагIорахьара, общественни вахара доалдара экономически методаш гучайоахилгеи юкъехьолгеи соцадир. Маркса, Энгельса, Ленина дийца халкъо шийна ше социалистически доалделга дIадаьккхар, цул тIехьагIа ревизионистски никъ санна дIакхессар.

Производства керттера средстваш паччахьалкхенна караерзаяр тIаийцар рузкъа юкъадерзадара хиланза яргйоаца а кхоачамбола а критерий кхыметтел цун финал а хиларах тарра. Производства средствашта лоаттабеча тIахьожамо паччахьалкхен административно-бюрократически аппарата деррига общественни хьалташ карадерзадир. ХIаьта доал, Iаьдал бе долларо экономически хьал карадерзадир.

Бохабаь хиннача, ахархой, ах-патриархальни мехка керда строй оттаеча хьалхарча шерашка большевикаш бахар капитализм юхаотта тарлургдолча, бокъонца бола кхерам кризиса шера, 1921 ш. хьахиннача хьале. Из хьал кхы а халагIча оттадора дунен хьалхареи гражданскии тIемаш хиларца а мехка боахам бохарца а дувзаденна промышленни пролетариато класс хиларах тарра еха хиларца, хIаьта 1921 — 1922 шерашка бахача нахах цхьан процентал кIезигагIа а яр из.

Кхы цхьаькха бахьан да кердача строя деформацей — доалдеча парте классови состав хувцаялар. Правительственни партена юкъе хилара безам геттара боккха бар. Чисткаш ешше а бIеха чоп ца кхеташ йисанзар из — «опыт йоацача новаторех дIатIалаташ дIабетталора авантюристаш, жуликаш, хьесталураш, даьсса хабараш дувцараш» (В. И. Ленин, т. 36, оагI. 193). Пролетарски мел дар гоама дола кагийча буржуазен духхьала моастагIал дола элементаш партена дуккха юкъеяхарах Ленина духхьала мукIарал дора, «хIанз парте пролетарски политика цу составагIа а йоацаш къьнара партийни гварди ала мегаргдолча геттара биткъагIча тIоана йолча, боарам боацаш йоккхача авторитетаца къоастаеш я» (т. 45, оагI. 20). Ишттача хьале хила тарлургдар хьалхадоахар цо: «Цу тIоана юкъе боккха боацаш къовсам хилча цун авторитет йоха ца йой а, решени цох тийша хургйоацаш мелъяра кхоачам ба (цу тIа). ЧIоагIа михьарйоалаш яр бюрократизм, комчванство, советски чиновникий сановность: «Вайцига долла хIама «ведомствай» бюрократически бIехача ушалийга дахад», — яхаш яздаьд Ленина (т. 44, оагI. 369). Сокольниковга яздаьча письмо тIа цо белгалдоакх: «Хозорганий берригa болх эггара дукхагIа телхабу вайцига бюрократизмо. Коммунистех бюрократаш хиннаб. Нагахьа санна вай цхьан хIамано хIалакдергдале, цо дергда». (т. 54, оагI. 180). «ДукхагIча даькъе: вай кара яц аппарат, вай цунна кара да!» — вывод ю Ленина (т. 45, оагI. 441).

ХIама ца эшшаш нах берригаш а дешанза хилар (75 процент гаргга баха нах), демократически культуреи дуккхача наьха политически опыти ца хилар, дIаяха зама геттара гоама хилари дуне юхахьаде йола радикализми, революционни сатохар, дукхача бIаьшерашка деспотизмана карахилар, цун мифологизаци, социализмах йола дикка дукха утопически уйлаш, из хьалъяра наькъех бола эггара абстрактни кхетам, «миштад хьажареи гIалатийи метод» — цу дерригане гIо дир паччахьалкхе чIоагIъяра, хIаьта цун аппарат шийх кхоачамбеча яьлар. Чурчеи арахьарчеи моастагIех халкъ лорадара хьаьча цу аппарато хьахилийтар классови доалдара бокъонаш законагIа доацаш караерзаяра кхерам а. Из хила тарлулга хьалхадаьхар ший хана Маркса а.

ДЕРРИГАЧА НОАХАЛАШТА ЙОЛА УРОК

Дуккхача наьха низаи хьаькъалаи карагIа мел даьннар паччахьалкхен низи хьаькъали хинна дIаэттар. Иерархически хьаяь социалистически паччахьалкхен культ дIаэттар: доалдеш лаьттараш шоай доалахьа бараштa карабоацача баьлар. Деррига Iаьдал бе доалларий карабахар цар доалдераш. Дисциплина эшаш хиларах царна эшарий дисциплинированни хьахилар, вешта аьлча, социальни муштра. Писатела А. Платонова турпал санна «вахара хIара моттиге законагIа порядок оттаяь гIулакхаш доахка абсолютни гражданин хургволча саг ваккхар духьа йола принципаш» отта а яь, юкъейоалайир Iаьдало.

Шоай трагически гIулакхаш дир Iаьдала пирамида тIа лакхехьа латтараша. Ший бахьан доацаш дацар доккха Iаьдал ший бе деллача Сталинах яьхкача оамалех Ленина хьалхадаьхар, цун метта парте генеральни секретаралла кхывар оттаве гIерташ хилар.

Деррига Iаьдал цхьанне бе хилча гIулакх мел ийрчадоал геттара къьга хьахьекхар Сталина леладаьчо. Из миф а хинна дIаэттар, хIаьта мифага бокъонца низ белар. Паччахьалкхен культах личноста (цхьан сага) культ хилар, вешта аьлча дина социалистически паччахьалкхен деза мел долчун меттел, цунна карагIа мел даьннaчун, цун дIадахачун, долаш долчун, хургдолчун корта хинна дIаэттар. Сталина бе деллача дерригача Iаьдало бе еллар ленинизма тIехьале, мехкарча уйлана тIахьожам оттабир.

Наха, миллионаш болча согражданашта деча низаша дуккхача наха бунт хьоаяра кхерам тIатессар аппарата. Цу кхерамо дIайолайир репрессей система, из чакхъяргйолаш а яцар баьчча валлалца.

Историкаша хьакъоастадергда Сталин волча хана социализманеи мехкаи лоархIаме а пайдане а даьр мехкаи социализманеи зенне даьчох. Бакълец тайп-тайпарча бахьанашта тIагIолла, социализмана карагIдаьннараша цхьадолча даькъе Сталинеи цунна гонахьа хиннарийи бехк тIерабоаккхаргба, аьнна, хетараш.

Цкъа-дале, дагабохаш хила беза карагIдаьнначун лоархIам, вежарий кашамашка бийшараш е «лагерни дома» хинна дIабаьннараш. ШозлагIа-дале, из карагIдаьннарда миллионаш болча къахьегамхой лоIамагIа, къахьегарах, цIех, балех, эггара хьалха, цу шерий терминологегIа аьлча еррига тIема, къахьегама фронтах хьахиннар. Из да ше кхоачашдеча хана толхадаь хиннадале а, социализма идеяс хьалхьоадаьча хьинарахи дог тешарахи хьахиннар. КхозлагIа-дале, цхьаннена а могаргдац дуккха бола ахархой, интеллигенцеи ленински партийни гвардеи нах боабелга вIаштIехьдаккхарах, ткъаь шера гаргга йолча хана дуккха нах лувцаш, боабеш репрессеш ярах, тIом болабеннача юххье хинна трагеди бахьанах бола бехк дIабаккха. Бакъда, Сталина Iаьдал бе доллара объективни бахьаний система теркалъе еза, цун ший бола бехк царна тIабахийта багIац. «Сталинеи цунна эггара гаргагIа лаьттарийи дуккха нах лувцаш, боабеш репрессеш ярахи законагIа доаца гIулакхаш дарахи бола бехк геттара боккха а гештде йиш йоацаш а ба, — аьлар М. Горбачева, — из ерригача тIехьенашта йола урок я».

Пролетариат Iовдала хIамаш дергдоацаши гIалаташ дувлийтаргдоацаши ца хилар дуккхаза а белгалдоаккхаш, Ленина яьхад «Iовдала хIама дарах хула таIазар из эшаргхилар да» (цига, т. 44, оагI. 223). Эшалга-м хул Iовдала хIамаш дича меттел экономике, политически системе, наьха кхетаме дуккха тайп-тайпара харцахьара хIамаш дича а. Никъ хала хиларца а ца ховш хиларца а дувзаденна нийслу тувлавалар хургхилар теркал ца дещ дита дагIац.

Деформацеех социализм IоцIенъяра мехка еш йолча процессо тешал ду 30-чеи 40-чеи шерашка, культ личноста ханах юхедисарашка долха овлаш доккхий а кIоарга а хилара. Вокх оагIораха, цу социализм цIенъеш хиларо бIуболийт исторически оптимизмах, тешамболийт, дуккхача наьха дийна творчество хиларах тарра, Ленина дагаяьлла социализм котъяргхиларах.

Виктор КИСЕЛЕВ,
философски Iилмай кандидат.

(АПН).

Подряда—шерра никъ

НОВКЪАРЛЕНАШ

Индустриальни технологех пайда а эцаш астраханскн хьисапе кхееш хІара гектара тІара эзар центнер доакъара свеклаш чуя дош денадар лурчагІа Сунженски района XX партсъезда цІерагІча колхоза лаьрхХІа вІашагІъеллача В. Темникова кулгалдеча звенос. Цхьабакъда, дагалаьцар кхоачашхиланзар. 150 гектарех хІаранена тІара 299 центнер чуэца мара вІаштІехьдаланзар. Соахка юха а эзар центнер чуя декхар тІаийцадар, хІаьта чунийцараш лурчогІа хинначул а 69 центнер кІезигагІа хилар, план ялх бІаь центнер йолаш. Из а хий дехкача кхашкара. ХІаьта фуд бахьан? Сево новкъарле ю дагалаьцар чакхдаккха?

Соахка В. Темниковаца цхьана къахьегаш бар механизатораш Д. Лобанов, Т. Колесников, И. Лабынцев. Доакъара свеклаш подрядагІа кхеяра колхоза правленеца договор а оттадир цар. Цунга хьежжа экономически расчеташ а йир кхай технологически карта а оттадир. Тийша бар звенона юкъебоагІараш подрядагІа болх белга пайдане гІулакх хиларах а. ТІехьара хургдар ма хулла дукхагІа хилийтара, доакъара свеклай ма могга боккхагІа хьувкъам кхебара берригга теркам тІабахийта къахьега болабелар. Цхьабакъда, цар дагакхаьбар хиланзар. Юххьанца денз новкъарле е баьлар царна колхоза специалисташ, кулгалхой. Кхоачашийцар договор.

Чудуийташ хий тоханза, оахача хана удобренешца хьаьнданза 54 гектар лаьтта делар царна цхьоалагІча бригадера. Иштта дар кхоалагІча бригадера звенона хьакъоастадаь хинна 96 гектар кха а. ДогІа делхарга сатувсаш яьгІача колхоза агрономически службана тийша болх хилар. Из хиланзар апрель бетта е шоллагІча а кхоалагІча а декадашка. Май бетта а кІезига йоачан хилар.

ШийтталагІча апреле дІае йолайир доакъара свеклаш. Цхьабакъда, 90 гектар совгІа долча кхай тІа тІаяланзар уж. Цунна керттера бахьан дар лаьтта чудуийташ хий ца тохар кхашка тІоадал кІезига, ги во хинна хилар.

ИтталагІча мае юха а дІайиира доакъара свеклаш. Цул тІехьагІа а цхьатарра дика тІаяланзар уж. Царга дегІ даккхийтара, низ Іоабайтара, гІулакх гаьна а ца доаккхаш, хий тохалга вІаштІехьдаккха дезаш дар. Цхьабакъда, болх 26 июне мара дІаболабинзар догІан хьисапе хий деттача шин ДДН-70 яхача агрегатаца. Из а агротехнико вІалла а могадеш доацача — дийнахьа йІайха латтача — хана мара а бицар. Цул совгІа свеклаш Іоабаялцца хий тоха а низ дІакхачацар цу шин агрегата. Цудухьа хІалак а йир из культура.

Оасаро къайлаяькккачул тІехьагІа колхоза правлене нах оарцагІбаьхар. Цхьабакъда, цунах а гІулакх хиланзар.

Доакъара свеклаш дІайийнача дерригача кхай тІа хІара гектара тІа 12 килограмм кхоачийташ — тхан, нийс-нийс килограмм — ДХМ, шишша килограмм гиксулар яха гербицидаш тайсар. Из болх а эшшача хана а ца беш, тІеххьагІа, цхьаккха тайпа пайда бергІбоацача хана, баьб ала баь болх бар.

ЙоаггІача ханен ма эшшеи агротехнически Іуиал динзар свеклашта. Масала, хьалхара культиваци 19—20 мае тІаьннача цу культура тІа гІолла мара яккханзар, 3—5 июне мара нийлхъянзар свеклаш, 23 июне мара гербицидаш а тоханзар.

Иштта уж кхоачамбоацараш нийсделар, керттерча даькъе, цу звенорча механизаторашка шоай кхай тІа болх ца байтандаь. Доакъара свеклашта доалдеш лаьрхІа болх чакхбаккха безаш ха тІакхаьчача, уж кхы тайпа балхаш де кхыча бригадашка ахийтаб, хІаьта цар де дезар де кхыбола механизатораш увттабеш хиннаб. Цар а бе-башха ца хеташ болх беш хиннаб.

Лакхе белгалдаькккха хиннача тайпара, лийрхІа доакъара свеклаш чу ца эцарах керттера бехк агрослужбана, цунна кулгалдеча колхоза керттерча агронома Н. Ф. Рябинина тІабуж. Кхоачамбоацараш нийсдалийтарах шоаш бехктокхаме озаргбоацалга ховш а баьб болх.

Иштта мара кхы мишта кхетаде йиш я, кхоалагІча бригаде 96 гектара тІара хьахила йолаенна мара йоаца свеклаш нийслагІча июле чуэца йолаяь хилар. Боарамга кхоачаш дегІа а ца йойташ юайир уж хьайбашта, цу доккхача кхай тІара.

Хьаьлха свеклаш озаш хиннараш, уж хьалкхеяь Темникови цун новкъостии а боацаш, дояркаши скотникаши хиннаб. Шоашкахьа оза безам а ца беш уж Іийннаб, аьлча, теша хала а да. КІезиг-дукха дегІаяьхкачул тІехьагІа доахан доажадеш, хІалакийр цхьоалагІча бригаде 54 гектар тІа хиннараш а. Лоацца аьлча, шоашта могар дир, подрядагІа болх белга пайдане гІулакх хиларах наьха тешам боабара. Темникова звеноца оттадаь договор кхоачашданзар колхоза правлене.

Доакъара свеклаш кхеяра интенсивни технологе дІа ма деххара, вегетаци йолча юкъе нйссаза хий а тохаш, оасар дохадара, лаьтта цамцадаккхара ворхІазза макхаш даха деза. Цу балхех 20 процент а данзар.

— Укх шера мишта кхеергъя оаш доакъара свеклаш? Звено подрядагІа, е дезала подрядагІа? — аьнна РАПО специалисташа шийга хаьттача шек а ца волаш Н. Ф. Рябинина лоацца жоп делар:

— Хьалха кхеьчча тайпара кхеергъя-кх.

Бехктокхаме волча специалиста къамаьл дий из?

Кхай керттера технолог хиларал совгІа, Іилма-технически прогресс балха юкъейоалаяра хьалха вала везаг а ва агроном. Из ва интенсивни технологи юкъейоалае езар а.

Укх шера денз шоашшоашта финансировани еш болх беш хургья цу колхоза коллектив. ХІаьта наьха болх подрядагІа вІаштІехь ца баьккхача из де цар вІаштІехьдоале тамаш я. Цудухьа теша лов цу боахама кулгалхоша, керттерча агронома, кхыча специалисташа цу гІулакха дІахо йодача хана дукхагІа йоакхо ергхиларах. ХІаьта подряд юкъейоалае новкъарле ераш колхоза производствана улув бита а йиш яц. Из дергда, аьнна хет керда вІашагІъеллача «Сунжа» яхача агропромышленни объединене кулгалхоша.

Э. ТОЛМАЧЕВ.

ІИЛМАНХОЙ—ПРОИЗВОДСТВАНА

Техниканеи Іилманеи карагІдаьннараш производствана юкъе а кхувлаш, технически боарам лакхбар шоай керттера декхараш лоархІ «Грознефтеоргсинтез» производственни объединенена чуйоагІача предприятей коллективаша. ШийтталагІча пятилетка объединени социальни а экономически а дегІакхувлара йолча программагІа де лерхІар да дІахо производства эффективность лакхъелга. Из де лерхІ цхьайолча мероприятей чотагІа. Царех я мехкдаьттах сийрда продукци цІенагІа хьакъестаяр, керда модернизированни установкаш балха юкъе а кхувлаш, доагора-энергетически ресурсех бизза пайда ийбелга, производствашкеи объекташкеи хІанзарча хана дІа мадеххара йола технологи юкъейоалаелга.

ДІадахача шера тІаийца хиннача социалистически декхарех керда техника юкъейоалаярах бе безаш хинна пайда цаІи ахи миллион сом болча, баьр бархІи ахи миллион сом хилар.

Соахка объединене коллективо шийй керттера низаш тІадерзадаьдар Г-43-107 яха комплекс хьалъяьяккхара, из сихагІа проектни мощностага кхачийтара. Из болх бе йолаеннай. Цо таро хилийтар морально къаеннеи физически тишъеннеи оборудовани производствера дІа а йоаккхаш, мехкдаьттах сийрда продукци цІенагІа хьакъестае, из дикагІа хилийта. Хьалхарча юкъагІа мехкдаьттах хьакъестаеш йола сийрда продукци 7,6 процент дукхагІа хургья, дикка тоалургда экономически хьокхамаш а.

Керда техника производствана юкъейоалаяра кхы а лоархІаме балхаш деш да. Царех да В. И. Ленина цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача заводерча ЭЛОУ-АВТ яхача колоннерча К-10 яхача вакуумни колоннана модернизаци елга. Из ду Г-43-107 яхача комплексана маэшша бийдал лоаттаяра.

Н. Анисимова цІерагІча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводера цеолиташ арахеца установка карерзаяьй. ХІаьта № 43-4 йолча установке арахеца йолаяьй «Цеокар-3м» яха катализатор. Предприятерча Г-49, 25-1 яхача установкашка техкай трубчати автотермически реактор, цхьабакъга, потребителаш ца хилар бахьан долаш КП-10 установка болх беш яц, цунца дувзаденна экономически эффект меллай ха йиш йолаш а дац. Цу предприяте ЦГФУ (центральни газофракционирующи установке) юкъейоалаяьй коача хроматографеш, цо таро хулийт процессана управлени елга сихагІа чакхдаккха.

Объединенерча предприятеех цхьаккха яц технически прогресс яра балхаш ца деш. СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически заводе чакхдаьннад кхаь промышленни реактора-гидратора монтаж яра балхаш.

Уж дерригa балхаш деча хана «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене коллективо айхха бувзам лоаттабу «Грознефтехим» НПО Іилманхошца, кхыча отраслевой Іилман-тохкамеи проектнии институтий коллективашца. Темаш дІа-хьа йовзийташ цхьадола хоздоговорни балхаш кхоачашдаьд. Царех я тенгизски мехкдаьтта чакхдахара йола комплексни система кийчъелга, Нохч-ГІалгІай цементни заводе мистъеннача гидратех пайда эцара дола Іилмантохкамеи конструкторский балхаш чакхдоахалга, утяжеленни дизтопливо хьаяра технологи чІоагІъяра технически новкъостал делга. Іилманца бувзам лоаттабаро вІаштІехьдоалийт технологически процессаш эргайоахаш тоае, Іилман-технически прогресс елга сихде.

Лакхе белгалдаьха балхаш чакхдоахаш дале а, доккхий технико-экономически хьокхамаш дахара новкъарле еш кхоачамбоацараш а нийслу объединене коллектива балха тІа. Царех керттерчарех лархІа деза сернисти бийдал чакхйоахача цунах цІенъяь сийрда продукци хьакъестаяра йола шоллагІа процессаш чакхйоахалга мела лелар, къаенна, тишъенна кІезига низ бола установкаш, тишъенна резервуараш, эстакадаш, трубопроводаш, кхыйола системаш дукха хилар, зе деш йола 24 тайпара продукци арахецаш хилар.

СССР мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьттахимически промышленность дегІайоалаяра йолча генеральни системагІа «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене предприятешка де лерхІаш дар да мехкдаьттах сийрда продукци цІенагІа хьакъеста а еш, из дукхагІа хулийталга. Из дергда тенгизски мехкдаьтта чакх а доахаш малхбузенсибирски мехкдаьтта смесана метта. Цунца цхьана дукхагІа арахецаш дола лакха дикал йола даьтташ. Из дергда дІахо технологи эргайоахаш тоа а еш, мехкдаьттахимически производствaш шеръярца. Цу программах дІакъаста йиш йоацаш дола дакъа да Грознера экономически социально-бытовии проблемаш къоастаелга.

Объединене кулгалхоша лерхІачогІа, экономически а технико-экономически а оагІонашка диллача тенгизски мехкдаьтта хьачу а эцаш этапегІа чакхдаха дезаш да. Цу даькъера аргІа къоаста а яь, де дезаш да из. Хьалхарча аргІагІа хьачу а ийца ЭЛОУ-АВТ яхача установке чакхданкха деза эзараш тонн мехкдаьтта. ШоллагІйола аргІа ЭЛОУ-АВТ яха комплекс хьалъяьчул тІехьагІа ЦЧ-24 яхача установке диздоагорах хий дІакъоаста а деш, цІендаьчул тІехьагІа, кхоалагІа аргІа — юххьанца мехкдаьтта чакхдоаха. Йоккха мощность йола хІанзарча хано дІа ма деххара йола комплекс хьалъяьчул тІехьагІа. Цул тІехьагІа болх ца байташ соцае йиш хургья юххьанца мехкдаьтта чакхдоаха ялх установка, каталически термически крегингеи нийс установка, ЦТФУ, уж рентабельни а яц.

Объединене йолча ресурсех, тІехдикача Грозненскии Ставропольскии мехкдаьттах хьаде йиш я лакха дикал йола моторни даьттеи парафинаши. Цу гІулакха лаьрхІа А. Шерипова цІерагІча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе хьалъе лерхІ КМ-6 яха комбинированни установка. Из болх бе йолаелча цигара дІайоахаргья тишъенна установкаш.

З. АЮБОВ.

ДЕГО ХЕРЖА НИКЪ

ЗІамига волаш денз лор хила уйла йолаш вар Іаббас. Из кхоачашхургйолаш, дика деша дезалга кхетадора цо. Цхьа йинъ мара йоацаш, дика чакхъяьккхар юкъера школа, дІаялар мединституте деша водаш экзаменаш а. Институте дика дешарал совгІа, общественни вахаре дакъа лацарах, белгалваьнна вар комсомолец, из цхьатарра везар хьехархошта а студенташта а.

ТІакхаьчар диплом хьаэца ди. «Мичахьа ваха ловш ва хьо?» — аьнна комиссе шийга даьча хаттара, лоацца жоп делар «ЧІоагІагІа эшача участке». Иштта вера Махаев Іаббас Урус-Мартановски районни больнице хирург-проктолога болх бе. Ди тІехьа аттагІа хулар нах бовза а царца тарле а. Болх дІаболабелар.

Цо шийй балха говзал дІаІомаераш а хилар. ХІаьта, тІехьагІо шийна меттел лор а вита. Махаев дІавода Ачхой-Мартановски участкови больнице. Дукха ха езац цунна коллективага дІаІама, болх бовза, бакъда, цох кхоачам хулаш вац из. Іилма кІоаргагІа Іомаде лаьрхІа, Ленинградски аспирантуре деша вода из. Цига кхаь шера дешаш, ординаторашта юкъе а белгалваьлар Іаббас. Цун кандидатски болх дикагІчарех хилар. Медицински Іилман кандидат волаш Грознерча № 2 йолча городской больнице балха воагІа из аспирантура яьккхача. Цул тІехьагІа — Серноводски санаторе. Мел наха гІо дир цо цу юкъа, мел дег тІара баркал оалаш хезар цунна!

ТІеххьарча кхаь шера республикански больнице болх беш вола лор, дика вовзаш ва республика медицине болх бераштa а къахьегамхошта а, бахархошта а. Эзараш, бІаьш болча цо дарба даьча наьха дегашка къаьстта моттиг дІалаьца латт из.

Ткъаь пхиъ шу дІадаьннад коммунист Махаев Іаббас цу посте латта. Цу хана денз республикерча дуккхача къонача лорашта гІо даьд цо, шийй балха говзал, навыкаш дІайовзийтай.

Цудухьа, цІаьхха нийсденна хІама дац геморрой яхача халача лазаро саготдеш бола унахой из волча тІакхача, цунга дарба дайта ловш хилар.

— Лазаро дукха саготдайтар сога, — яхаш дувц Калмыке вахаш волча Исраилов Махьмуда, — лорашта дукха тІанхавар со. ХІаьта а хувцалуш хІама дацар. Наха дика вувцаш а хеза, № 2 йолча больнице Махаевна тІавахар со. Цо операци йир. ХІанз са унахцІено дика я. Мел воккха лор хиннав из!

Иштта лор дика вувцаш, цун дег тІара баркал оалаш бар Шелковски районера Болтаев Хожа-Бавди, Советски районера Хадисов Адам, Надтеречни районера Виситов Ихван, Дубай-Юртара Хасиев Мансур, иштта кхыбараш а.

— Вахаре шийй моттиг кораяь, хІара дийнахьа наьха могашлонга хьожаш волча, минздрава керттерча хирурга-проктолога Махаев Іаббасах доккхал ду тха коллективо, — аьлар республикански больница гнойно-хирургически отделене заведующщена меттел волча Мумаев Саіпуде.

Из да а да иштта.

Я. ЦУЕВ.

АТЕИСТАШ КХЕБУ

БЕХКТОКХАМЕ БОЛХ

ЯлхлагІча Грозненски юкъерча профессионально-технически училище дешаш ва ийс бІаь совгІа саг. Цхьа кІеззигача кагийча нахагара дІанйккхача, берригаш а мехкарий ба уж. Училище йистеяьккхача цар болх бергба дуккха нах тІалаттача моттигашка: кхачани промышленнии товараш дохкача тикашка продавецаш, общественни кхачан предприятешка повараш, кондитераш, сберегательни кассай контролераш болаш.

Училище дешархошта атеистически кхетам лу тайп-тайпарча формаегІа. Болх беш я атеистически балха координационни совет. Цун председатель я преподаватель Чимаева Мадина Хамидовна, совета секретарь преподаватель Шаповалова Людмила Андреевна. Совета членаш ба дешархошта производственни балха говзал Іомаю мастераш Гурова Нина Ивановна, Вагоенко Зара Камбулатовна, Чапанова Махьмада Хьалипат, кхыбараш.

Училища директора Ганлалоева Іайшета, замполита Шульгина Валентина Ивановнас дакъа а лоацаш, совето атеистически кхетам балара балха план оттаю, лостам тел, тайп-тайпара гІулакхаш ду. Атеистически кхетам балара дешаш, формаш ювц шийй заседанешка, кулгалду дешархой группашка беча атеистически балха, хІара группе атеистически пенгазеташ арахецийта, конкурс ю дикагІдола газеташ хьахоржаш. Царех дувц дешархошта. Совето вІаштІехьдоаккх дешархошта дешара корпусе а общежите а атеистически темах йола лекцеш ешилга, беседаш елга.

Иштта лекцеш йийшай, беседаш яьй «Знание» общества лектораша, училища преподавателаша. Цар темаш яр: «Ди хьабалар», «Марксизма - ленинизма классикаша динах дувцар», «Ислам ди хьабалари цун социальни чулоацами», кхыяраш а.

Училище болх беш я «Атеист» яха клуб. Дешархоех латтача цун совета председатель я преподаватель Гапаева. Цун совет хьож дешархой группашка беча атеистически кхетама балхага. Цун болх къаьстта тІаберзабаь ба динах тешаш е шек болча мехкарашта кхетам балара. Динах тешаш йола Роза яха йоІ йодайир занятеш чакхъяьнначул тІехьагІа цунна ца вовзача саго. ИиІий даьшка тоама нах бахийтача, йоІ раьза ца хиларагІа, даьшка дІаелар из. Юхаера ше дешаьггІача.

Цу хана цунна дайзар динца дувзаденна дуккха нийсхо йоацараш, дина керте латтараша дувца харцдараш, динах бола тешам дІабаьлар. Розас дешархошта дийцар динах ше шек мишта яьлар!

Дешархошта атеистически кхетам балара боккха лоархІам болаш да училище чакхдоаккхаш дола «Атеизма кІира». Цу хана дешархой хІара группо шийй атеистически пенгазет арахец. ТІаккха дерригаш вІашагІа а техе цар чулоацамга, хьадара формага хьож. Юртара е дешархой вахарцара масалаш а доаладеш, дика кийчдаь пенгазеташ хьакъоастаду конкурсо. Уж группашка дувц. Газеташ арадахарал совгІа, группашка дехк атеистически маІан дола сурташ, сочиненеш язъю. Царга а газеташка санна хьож, дикагІйола сочиненеш, сурташ дувц группашка.

Училища актови зале дешархошта хьувкх атеистически чулоацам бола художественни фильмаш, тайп-тайпарча темаех йола лекцеш еш, диспуташ ю, атеистически литература деш, конференцеш, сайренаш, викторинаш, радиолинейкаш ю.

Из кІира дизза чакхдоал дешархошта массе а оагІорахьара атеистически кхетам луш. Цул тІехьагІа дешархоша вІаши дукха дувц цу кІирагІа хиннарех.

Бакъда, харцхургдар ну кІирагІа динах тешашвар атеист а хинна дІаотт аьлча. Иштта сиха хулаш хІама дац сага цхьан хІамах бенна тешам дІабалар, къаьстта динах бола тешам дукхагІча даькъе цІагІара хьахулаш хиларга диллача. Цудухьа даьнеи наннеи фу хетаргда-хьоагІ, нагахьа санна сох атеист хилча, аьнна дагадох цунна. Цхьаькха-м да. Динах тешаш бола цхьабараш шек-м боах цу кІирагІа, хІаьта шек хиннараш динах тешачара а.

Училище беча атеистически хьехамах дувцаш пхийтталагІча групперча дешархочо Ведзижева Амината аьлар:

«Укхаза деша ялехьа, школе дешаш йолча хана, тхона иштта дика хьакхетавеш атеистически кхетам лацар. Укхаза урокаш тІа преподавателаша, практически занятешка мастераша довзийт тхона дина хьехамаш харц хилар. Деша ялехьа хиннача юхе дуккха кердараш дайзад сона. Оаха, дешархоша дика хеташ ладувгІ тхоашта ешача атеистически лекцешка, еча беседашка».

ХІаьта цу группа староста йолча Цураева Зарас аьлар: «Тха училище атеистически кхетам лу дешархошта тайп-тайпарча формашка. Царех цаІ я анкетировани. Март бетта анкетировани хургья тха. Цу тІа оттаду динах лаьца хаттараш. Царна дола жоп язду хІара дешархочо. ХІара группо ше къаьстта чакхйоаккх анкетировани. Хьан фу яздир, яхаш, ца дувцаш Іец тхо. ХІаьта хаттарашта яздаь жоп массане а цхьатарра мича хул. Цу тІа гІолла йиІигашта юкъе малагІчун жоп нийсагІа да, яхаш къовсараш долалу, хьан фу уйла я хов тхона».

ПхийтталагІа группе атеистически темах дувцача дикагІа дакъа лоацаш а дикагІа кхеташ а ба Элиханова Луиза, Салтымурадова Марем, Альтимирова ПаьтІамат, Галаева Соня.

Училище беча атеистически кхетам балара балха долча новкъостала преподавателашта, мастерашта, дешархошта лаьрхІа лоаттаю хадданза йола «Атеистически бюллетень». Цу тІа хул республике, мехка, доазол дехьа атеистически темах лаьца керда гучадаьннараш. Царех пайда эц атеистически кхетам луча.

Атеистически кхетам балара балха доккха новкъостал ду библиотекас. Библиотекара Яндиевас хадданза лоаттаю атеистически книжкай, журналаш тІеи газеташ тІеи араювлача материалий выставка.

Группашка классни сахьат долча хана тайп-тайпарча темах атеистически къамаьл хул, масала, «Кхалсаги ислами», «Нускал ахчах эца йиш йий?», «Коммунистически мораль, религиозни мораль» «Советски дезала регистраци хІана эш?» яхараш а кхыдараш а.

Училище бещ бола атеистически кхетама болх бу хІара цун формана кулгалдеш бехктокхаме саг а волаш. Чимаева декхарийла я «Кагирхошца беча атеистически кхетама балхах йола докладаш кийчъеча хьажа, хІаьта Чапановас кулгалду хІара дешархочунца къаьст-къаьстта беча балха.

Училища атеистически кхетама болх береша Іомаю города кхыча дешара заведеней цу хьакъехьара опыт, къаьстта шоашта лоалахарча Грозненски педагогически училища яр.

Р. ЧАХКИЕВА.

«Красный молот» завода цхьоалагІча цеха экономист Мандрыкина Татьяна Дмитриевна наха лоархІащ, сий деш саг я. Цхьа саг вац цехе из ца йовзаш, цунца гІулакх ца доагІаш, хІана аьлча Татьяна Дмитриевнай хІара оршот дийнахьа вІашагІкхетар хул царна массанеца а, коммунистически къахьегама школа пропагандист из йоландаь.

Школа занятешка шийй ладувгІаращца хьинаре Іомаяй цо йиззача хозрасчетеи ше-шийна финансировани яраи лардаш, дІабовзийтаб цох наха баргбола пайда, цеха а предприятена а хьахургдола дика мел дар. 1-ча июле денз цу формагІа шоай къахьегам дІаболабара эггара дикагІа кийчо яьраш ба цеха болхлой. Инженер-экономист йолча Т. Мандрыкинай дика аьттув баьнаб кердача хьисапе болх бара цехера плавильщикаш, шлифовщикаш, обрубщикаш, кхыча специальностех бола говзанчаш шийна гонахьа кхотабе а царна лакха экономически знанеш яла а.

№ 4 йолча кузнечно-прессови цехе кІезига бац производства хьалхалаттараш, коммунистически къахьегама ударникаш, кагирхаій хьехамчаш. Царех цаІ ва шийй балха гІорваьнна говзанча, аьшкапхьар Фролов Александр Александрович. Нормаш даим 150 а цул тІех а процент кхоачашъю цо. Итташ ба цехе шийй говзал цо дІаІомаяь бола кагирхой. Къахьегаме цунна карагІдийннарий беза мах беш езача машиностроене министерствос ахчан премеш еннай А. Фроловна, хІаьта завода администраце цунна тийнна маьхера совгІаташ, премеш, грамоташ чот а йоацаш дукха я.

СУРТАШ ТІА: пропагандист Т. Мандрыкина; аьшкапхьар А. Фролов.

Р. АУШЕВА сурташ.

ХІАРАНЕ ГІУЛАКХ

Наркоманех дукха дийцад газеташ тІа а, радион телевиденеи гІолла а. Цудухьа цо мел доккха социальни зе ду ца ховш саг вац, аьнна хет. Тахан са безам ба цу зулама духьала тха районе мишта къовсам лоаттабу дувца.

Хала хете а, цкъа-дале, наркотически хІамаех пайда эцаш барех берригаш а бац милице учете, шозлагІа-дале, учете латтаращца хьалхе а профилактически болх биц. Из бахьан долаш цхьаццa болча наркоманаша касткаста зуламаш ду паччахьалкхенна а бахача наха а.

Набахта чувалла ши шу суд йир соахка «Победа» колхоза электрика Бунтов Юрена, Троицкая яхача станица культура ЦІагІа менна а волаш милице болхлоштеи дружинникаштеи духьале яр бахьан долаш. ХІаьта из наркоман хиларахи, ца ловшше а цунна дарба де дезаш долгеи, наркологаша соцам баьчул тІехьагІа мара ханзар милице болхлошта.

Менна волаш общественни порядок толхаярах, цаІ-ах шера набахта чувалла 1985 шера Малгобекски районе суд яь хиннай цунна, чуволлар шин шера тІехьа а доаккхаш. Цу хана денз из миштта вах, цо фу леладу хьожаш милице болхлоша профилактически болх беш хиннабаларе, юха а менна волаш шийгара гІалат ца далийта мегар цо. Ткъо шу мара даьннадац цунна. Советски общества пайдана хургволаш цунах саг ве тІехьа дац.

Ха а ховш, тайп-тайпара зуламаш деш, массехказза набахта чувалла судаш яь хиннав В. Точилин. Наркоман волга ховш милице учете а лаьттав из. ХІаьта а цун вахара боагІа тІахьожам ца лоаттабар бахьан долаш, менна а волаш соахка Ассиновская яхача станице аргІанара зулам дир цо.

Нарколог волча учете латтараш, хІара бетта шоашта профилактика йитара лор волча аха декхарийла ба. ХІаьта ца воагІаш висар низагІа воалаве декхарийла ба милице болхлой. Цунца цхьана, дукха ба ах шера гуча ца боалаш бараш. Из ца ховш санна кеп увттаю милице болхлоша. Цул совгІа, дукха ба царга дІа ца хойташ, хоам ца беш республикера дІаухараш а. Царех ба Т. М. Гандалоев, С. Н. Каршенко, М. М. Мамилов, И. В. Дорошенко, Р. С. Музыкаев, Т. Ю. Ажигов, Е. Г. Клышев, И. М. Пузанов, кхыбараш. ТІеххьарча виънеца бакъахьарча новкъа бахара прокуратура болхлой хилар къамаьл де дезаш.

Онколога Р. Вышегурова дакъа а лоацаш, лаьрххІа вІашагІъелла комисси хьежар соахка медицински учрежденешка наркотически молхаех мишта пайда эц. Белгалдаьлар дарба деча дукхагІйолча учрежденешка цу молхаех пайда эцара бокъонаш гІожа телхаелга.

Масала, Карабулакерча медсанчастеи Галашкарча больницеи наркотически молхаш аптекера хьаэца бокъо луш йола рецептурни бланкаш йоккхагІйолча медсестрашка яр. СССР унахцІено лораяра Министерства 1982 шера 30 декабре № 1311 йолаш теха приказ телхадеш хІама да из.

Наркотически молхаш сенна эш хьахьокхаш дар цамогаш волчун лазара исторе тІа лораша ца яздеш а дукха моттигаш нийсъелар.

Масала, Карабулакерча медсанчасте Караджев Іовилар соахка, цунна «ревматизм» я, аьна диагноз а оттаеш. МалагІа дарба де эш лазара исторе тІа цхьаккха йоазув а ца деш, наркотически молхаш язъяь хиннай Караджева лораша. Тахкача гучадаьнна хиннад уж цунна езаш хиннайоацилга.

Иззамо кхоачамбоацараш хиннад Галашкарча больнице а. Цул совгІа, аптекера хьаэцаш, цамогаш бараштa дІалуш йола наркотически хІамаш дІаязъеш журналаш дацар цига.

Иштачa хьалаша дика аьттув лу кулга цІена боацача наха. Масала, соахка района керттерча поликлиника медсестрас Бокова Батира Розас, лораша шоай печаташ увттаяь бланкаш кабинеташкара лечкъа а еш, цар тІа эша йоазув а деш, наркотически хІамаш ийеш хиннай аптекашкара. Бакъда, уж йохкаш хиннаяц. Ше йолча цІагІа ухкаяьй. Суде дийцад из дош, зуламхочоа боаггІаш бола бехк а баьб.

1985 шера январь бетта денз 1986 шера июнь хьатІакхаччалца, цамогаш барий карташ тІа кхы тІа йоазув а деш, ца йоаггІаше а цамогаш бараштеи диспансера болхлоштеи наркотически молхаш тийнай, туберкулеза духьала дарба деш йолча диспансера медсестра хиннача Гришина Вера Васильевнас. Из бахьан долаш суд яьй цунна.

Геттара во къовсам лоаттабу наркоманеца халкъа депутатий моттигарча Советаша, боахамий, предприятей кулгалхоша. Цхьанна Совета сессе дийцадац наркоманашца къовсам лоаттабара дош.

Советски общества доккха зе деш, хІаьта геттара кхераме дола хІама — наркомани — дІаяккхар цхьан милице болхлошта низ дІакхоачаргболаш дац. Цига дакъа лаца деза боахамий, предприятей коллективаша, хІара саго.

С. МАЛСАКОВ,
Сунженски района прокурора воккхагІа вола гІонча.